

Lola SANAYEVA,

Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

E-mail: sanaeva_08@gmail.com

Biologiya fanlari doktori, professor M.Vahobov taqrizi asosida

PROSPECTS OF AGRO-TOURISM (RURAL TOURISM) IN JIZZAK REGION

Annotation

Region has developed an industrial sector in recent years due to its rich natural resources, it has always been an agricultural region. That is, ancient agriculture and animal husbandry in mountainous and foothill areas, as well as grain and cotton fields in desert areas, which are being developed in the next 70 years, are vivid examples of this.

Keywords: Agrotourism, ecotourism, rural tourism, changing desert territories, ancient agriculture, animal husbandry, ethnotourism, pilgrimage tourism.

JIZZAX VILOYATIDA AGROTURIZM (QISHLOQ TURIZMI) NING ISTIQBOLLARI

Annotatsiya

Jizzax viloyatida keyingi yillarda tabiiy qazilma boyliklari hisobidan sanoat sohasi rivojlanib borayotgan bo'lsada, Jizzax azaldan agrar viloyatdir. Tog' va tog' oldi tumanlaridagi qadimiy dehqonchilik va chorvachilik sohalari hamda keyingi 70 yil ichida o'zlashtirilib kelinayotgan cho'l mintaqalaridagi g'allachilik va paxtachilik sohalari bunga yaqqol misoldir.

Kalit so'zlar: Agroturizm, ekoturizm, qishloq turizmi, o'zlashtirilayotgan cho'l hududlar, qadimiy dehqonchilik, chorvachilik, etnoturizm, ziyorat turizmi.

ПЕРСПЕКТИВЫ АГРОТУРИЗМА (СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА) В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

Хотя в последние годы в Джизакской области развивается промышленный сектор благодаря ее богатым природным ресурсам, она всегда была аграрным регионом. Древнее земледелие и животноводство в горных и предгорных районах, а также хлебные и хлопковые поля в пустынных районах, которые осваиваются в последние 70 лет, являются яркими тому примерами.

Ключевые слова: Агротуризм, экотуризм, сельский туризм, меняющиеся пустынные территории, древнее земледелие, животноводство, этнотуризм, паломнический туризм.

Kirish. Agroturizm (qishloq turizmi) – bu sayyohlarning chekka qishloq hududlariga qishloq aholisining turmush tarzi va an'analari, urf-odatlar va udumlari hamda qishloq ho'jaligi mahsulotlarini yetishtirishi, saqlashi va qayta tayyorlashi jarayonlarini bilan tanishish va o'zlari ishtirok etishlari maqsadida tashrif buyurishlari hisoblanadi.

Hukumat har bir oila tadbirkor, oilaviy mehmonn uylarini tashkil etish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2019 - yil 5 - yanvardagi PF 5611-sonli farmonidagi 20- band: 2019 - yil 1 - aprelgacha bo'lgan muddatda quyidagilarni o'z ichiga olgan agroturizmni rivojlantirish bo'yicha takliflarni ishlab chiqish:

-turizm aylanmasi (biznes) ga fermer va dehqon xo'jaliklarini, qishloq joylardagi mahalliy aholini (asosan uzoq va tog'li hududlardan) jalb qilish;

-qishloq va etnografik turlar (an'anaviy turmush tarzi, hunarmandchilik, taom tayyorlash va boshqalar) doirasida sayyohlarni qabul qilish istagiga va imkoniyatiga ega bo'lgan dehqon va fermerlar uchun na'munaviy «turistik mahalla» tipidagi uy-joy komplekslari (an'anaviy uslubdagi) qurish;

-fermer xo'jaliklarining faoliyatini kengaytirish va diversifikatsiya qilish, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, shu jumladan, sharob mahsulotlari, quritilgan mevalar, shirinliklar va boshqalarni joyida ta'tib ko'rishni tashkil qilish yo'li bilan ular hududida yagona tuzilmaga (qishloq turistik klasteri) birlashtirilgan agro-etno-qishloq shaklidagi model uyushmalar barpo etish kabi vazifalar ko'zda tutilgan.

Tadqiqotning maqsadi. Jizzax viloyati tog' va tog' oldi tumanlaridagi qadimiy dehqonchilik va chorvachilik sohalari hamda keyingi 70 yil ichida o'zlashtirilib kelinayotgan cho'l mintaqalaridagi g'allachilik va paxtachilik sohalari katta yutuqlar o'ziga xos tajribalarga ega ekanligi hududda agroturizmni rivojlanishiga keng imoniyatlar mavjudligi ko'rsatadi [5].

Shu bois Jizzax viloyatining agroturistik imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish va istiqbollari haqida tavsiyalarni ishlab chiqishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. A.N.Norchaevning "Qishloq turizmi infratuzilmasini shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatlari" mavzusidagi ilmiy maqolasida Respublikamizda qishloq turizmi infratuzilmasini takomillashtirish va rivojlantirish strategik yo'nalishlarini belgilashda taklif va tavsiyalari bayon etilgan.

O.S.Qahhorovning "Agroturizm O'zbekistonda istiqbolli yo'nalishlari biri sifatida hamda soha uchun kadrlar tayyorlash zaruriyati mavzusidagi maqolasida O'zbekistonda agroturizmning holati va uning rivojlanishidagi muammolarini tahlil qilgan. Ushbu soha uchun kadrlar tayyorlash istiqbollari alohida to'xtalib o'tgan [5].

B.X.Azizkulov esa klaster yondoshuvi asosida agroturizmni rivojlantirishga investitsiyalarni jalb qilish xususiyatlarini baholash mexanizmlarini tahlil qilgan va zarur tavsiyalarni ishlab chiqqan[4].

H.R.Turobova “Agroturizmni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari” maqolasida agroturizmni tashkil qilishning 3 ta modeli taklifini bergan va ushbu sohaning qishloq xo'jaligi sohasi vakillari uchun yangi daromad manbai bo'lib qolishini asoslab bergan [3].

Tadqiqot metodlari. Tadqiqotda qishloqlarimizda turizm infratuzilmasi rivojlanishini belgilashda yaqin yillarda kutilayotgan o'zgarishlarni hisobga olish va shu orqali turizmning rivojlanishini yaxlit infratuzilma sifatida o'rganish metodologiyasi qo'llanilib, bu borada mutaxassislar fikrini o'rganish holda, kuzatish, qiyoslash, empirik tadqiqot, qiyosiy tahlil hamda ekspert baholash kabi usullari orqali infratuzilmaning tarkibiy qismlari rivojlanishi yo'nalishlarini belgilab berish usuli taklif etilgan. Shuningdek, Jizzax viloyatining qishloqlari turizmi rivojlanishi yo'nalishlarining ustuvor vazifalariga oid qilingan va infratuzilmani takomillashtirishga oid aniq tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalari. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 - yil 19 - fevraldagi “Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muxitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida” gi PF-5938-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan “Yo'l xarita”ning 65-bandida quyidagi ishlarni amalga oshirish ko'zda tutilgan.

Mahallalarda turistik jozibadorlikni oshirish maqsadida eng yuqori turizm salohiyatiga ega bo'lgan fuqarolar yig'inlari (shahar, qishloq, ovullar) ro'yxatini shakllantirishda hamda ushbu qishloqlarda 20 tadan kam bo'lmagan oilaviy mehmon uylari tashkil etish va ularning reestrini shakllantirish va yuritish, kamida besh xil xizmat turlarini (ovqatlanish xizmat turlaridan tashqari) tashkil etish, kamida besh xil xizmat turlari tashkil etilgan fuqarolar yig'inlariga “Turizm mahallasi”, “Turizm qishlog'i”, “Turizm ovuli” maqomini berish va ularni “Obod qishloq”, va “Obod mahalla” davlat dasturiga birinchi navbatda kiritish choralari ko'rish, ushbu joylardagi mehmon uylarini axborot materiallari bilan ta'minlash, aholining turmush tarzi, urf-odat va an'analari ko'rsatib beruvchi, shuningdek milliy raqs va ashula aytish bo'yicha guruxlarni tashkil etish, hunarmandchilik, kashtachilik, do'ppichilik markazlarini tashkil etish, jamoat transporti qatnovini rejaligi yo'lga qo'yish, shuningdek avtobus bekatlar va yo'l ko'rsatkichlarni tashkil qilish choralari ko'rish, xaritasini yaratish, ular faoliyatini OAV da keng yoritilishini ta'minlash va axborot tanishtiruv turlarini tashkil etish belgilab berilgan.

Jizzax viloyatida agrar turizmning ko'plab qulay imkoniyatlari mavjud bo'lib bu viloyat qishloqlaridagi qadimiy dehqonchilik va chorvachilik bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan viloyatdagi qariyb 70 yil oldin shakllantirilgan va cho'l hududlarning o'zlashtirilishi hisobiga paydo bo'lgan tumanlaridagi axoli punktlariga to'g'ri keladi. Chunki paxtachilik, polizchilik va g'allachilikning ilhor texnologiyalar agroturizmning ob'ektlari bo'lib hisoblanadi. Viloyat mirzacho'l qovunlari, zomin asali, baxmal olmasi, g'allaorol chorvachilik, Forish uzumchiligi va hokozo qishloq xo'jalik maxsulotlari hududning turizm brendlariga aylanib bo'lgan.

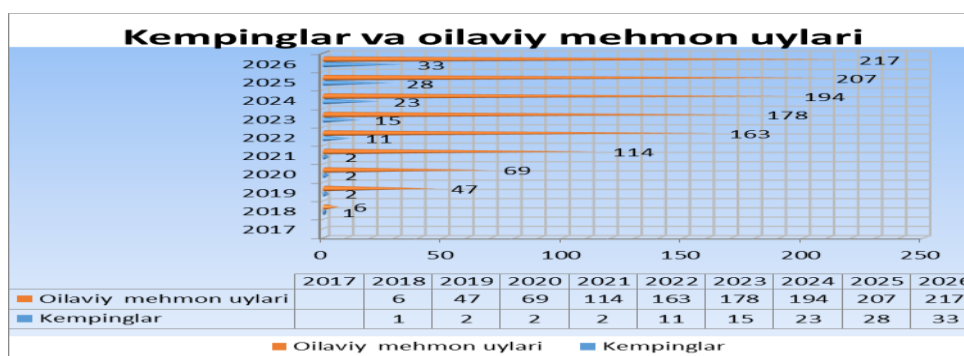
Viloyatga tashrif buyurgan mahalliy sayyohlar asosan chekka tog'oli hududlardagi tabiiy rekreatsion hududlarni ko'rishni, soya salqin joylarda xordiq chiqarishni istasa, xorijiy sayyohlar qishloqlardagi mahalliy aholining yashash tarzi, qadimiy dehqonchiligi, hunarmandchilik va qadimiy a'nalari va marosimlarini ko'rishga va ularda ishtirok etishga qiziqadilar. Shuningdek, sayyohlar uzoq qishloqlarga borgach yo'lining uzoqligidan hamda mahalliy axoli bilan muloqotda bo'lish va qishloq oilalaridagi o'zaro sotsial munosabatlar, azaliy qadriyatlar bilan birga oilaning bir a'zosi sifatida yashab ko'rishni istaydilar. Ya'ni ularning kundalik uy yumushlari ni bajarish va oila davrasida birga ovqatlanishni, oiladagi kekxa vakillari bilan suxbatlashishni istaydilar. Bularning barchasi qishloq axolisining o'z uylarida sayyohlar uchun yashash sharoitlarini yaratish, uylarini milliy bezash va gigienik vositalarini talab darajasiga keltirish majburiyatini qo'yadi.

Qishloqlarda agrar turizmning rivojlantirish axolini ish bilan ta'minlash va ularni tadbirkorlikga jalb qilishning asosiy omillaridan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 - yil 7 - iyun «Har bir oila-tadbirkor» dasturini amalga oshirish to'g'risida PQ-3777-sonli qarori hamda o'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining 2018 - yil 7 - avgustdagi “Oilaviy mehmon uylari faoliyatini tashkil etish to'g'risida” gi, № 631-sonli qarori chiqarilishi qishloq aholisi bandligini ta'minlashda hamda qishloqlarning ijtimoiy va iqsodiy rivojlanishida asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda.

Keyingi yillarda Jizzax viloyatida oilaviy mehmon uylarining soni keskin oshib borishining sabablaridan biri ham shundadir (1 grafik).

1-grafik

Jizzax viloyatidagi chekka qishloq hududlarida tashkil etilgan kemping va oilaviy mehmon uylarining 10 yillik ko'rsatkichlarining o'sib borish darajasi.

Masalan, Forish tumanining chekka tog'oldi qishloqlaridan bo'lgan Uxum, Hayot va Mojurim qishloqlarida tashkil etilgan oilaviy mehmon uylari bir yilda minglab xorijiy sayyohlarga xizmat ko'rsatsa, Zomin, Baxmal tumanidagi oilaviy mehmon uylari bu ko'rsatkichdan bir necha baravar ortiq darajada mahalliy sayyohlarga xizmat ko'rsatmoqda.

Shuningdek, Zomin tumanida Laylak uya qishlog'ida tuyachilik fermer xo'jaligida tuya sutini joyida iste'mol qilib ketish yo'lga qo'yilgan. Pishag'ar qishlog'ida mehmon uylarini yo'lga qo'yish maqsadida “Chopon” fermer xo'jaligi raisi Xasanova Farida tomonidan uy mehmonxonasi va fermer xo'jaligi yer maydonidan agroturizm va ekoturizm, ziyorat turizmini tashkil

etmoqda. Keyingi yillarda G'allaorol tumanidagi Qo'ytosh qishlog'ida g'aroib toshlarni ko'rishga bu joydagi oilaviy mehmonn uylarida dam olishga keladigan sayyohlar soni ortmoqda. Baxmal tumani Muzbuloq va Novqa qishloqlaridagi oilaviy mehmonn uylari ham mahalliy sayyohlarni qabul qilmoqda. Ammo bularning barchasi Jizzax viloyatining qishloq turizmi salohiyatiga nisbatan ancha past ko'rsatgich hisoblanadi.

Viloyatdagi tog' oldi tumanlaridan Baxmal (Novqa, Jum Jum, Mo'g'ol, Galdirovid, Boyqo'ng'ir, Mizbuloq, Zartepa, Fora qarg'a, Oq mo'lla), G'allaorol (Avliyo va Qo'ytosh qishloqlari), Yangiobod (Xo'jamushent q.), Sh.Rashidov tumani (Ravot, Olti xavuz, Parpi ota, Uch qiz, Uvob q.) Zomin tumanida (Peshag'or, Achchi, Beshkebi, Karimsoy, Qorong'isoy, Suvlisoy, O'riqli, Duoba, Yettiuchuv, Xulka q. Va x.k.) larida jami 30 ga yaqin qishloqlarda qishloq turizmini tashkil etish va ularni rivojlantirishning istiqbolli rejalarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Jizzax viloyatining o'zlashtirilgan cho'l hududlariga ham xorijiy sayyohlarning qiziqishlaridan chetda qolmaydi. Chunki ushbu hududlardagi sug'orma dehqonchilik, paxtachilik va g'allachilik tajribalari va ilg'or texnologiyalari bilan birga fermer xo'jaliklari hududlarida sayyohlar uchun degustatsiya maydonchalari, sanitariya gigiena shaxobchalari va dam olish uchun joylar qilinishi sayyohlarning ushbu joylarda ham yashab qolishi va qishloq xo'jalik ishlarida ishtirok etishlariga imkoniyat yaratish mumkin. Shuningdek, fermer xo'jaliklari o'z maxsulotlarini sayyohlarning ta'tib ko'rishi, sotish, suvenirlar shaklida taqdim qilish imkoniyatini beradi. Bu borada 2018 - yil uchun davlat dasturining 104-punkti - Faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalar ijrosi maqsadida 4 aprel kuni O'zbekiston Respublikasining Vazirlar Mahkamasi tomonidan «Agroturizmni rivojlan-tirish dasturi» tasdiqlandi. Unda barcha talablar keltirilgan bo'lib, asosiy maqsad fermer va dehqon xo'jaliklarining qo'shimcha daromadlarini va milliy turizm jozibadorligini oshirishga qaratilgan. Agar Jizzax viloyatidagim o'zlashtirilgan cho'l (Do'stlik, Paxtaor, Mirzacho'l) tumanlarning M39 magistral yo'lida joylashganligini hisobga olsak, ushbu tumanlarning yo'l bo'yi infratizilmasi sifatida agroturizmni rivojlantirish istiqbollari ancha yuqori bo'lishiga imkoniyat yaratadi. Ammo hozirda ushbu yo'l bo'yida sotilishi yo'lga qo'yilgan qishloq xo'jalik (qovun, tarvuz, anor, dudlangan baliq, qovoq, asal va x.k. lar) maxsulotlarini sotishga mo'ljallangan maydonlar jaxon standartlari talablariga javob beradi deya olmaymiz.

Xulosa. Jizzax viloyatining agroturistik (qishloq turizmi) salohiyati Respublikamizning boshqa viloyatlariga nisbatan yuqori ekanligi axolisining 70 foizidan ko'prog'i qishloq hududlarida istiqomat qilishi, viloyat azaldan qadimiy dehqonchilik va chorvachilik bilan shug'ullanishi, tog' oldi qishloqlarida qishloq xujaligi maxsulotlarini qayta ishlash va saqlashning qadimiy ana'analarga ega ekanligi bilan e'tirof etish mumkin. Shuningdek, uzoq tog'li qishloqlar tabiiy qo'riqlanadigan hududlar (Zomin davlat qo'riqxonasi, Zomin milliy bog'i, Aydar- Armasoy ko'llar tizimi, o'rmon xo'jaliklari yerlari, daryo va ko'llar atrofida joylashganligi ham asosiy omillardan hisoblanadi. Viloyatdagi ziyoratgohlar va arxeologik yodgorliklari va qadamjolar ham aynan shunday hududlarda joylashgan. Axolisining qadimdan suvli joylarda yashashga moslashganligi va hunarmandchilik, qadimgi milliy sport o'yinlari (ko'pkari, kurash kabi), milliy bayramlarining qadimiy an'analarga binoan nishonlanishi ham turizmning rivojlanishida asosiy omillar bo'lib qoladi.

- Viloyatda turizm yo'nalishida keng miqyosda faoliyat yurituvchi menejmentlarni tayyorlash;
- Viloyat qishloqlari mahalliy aholisining turizm sohasidagi bilim va ko'nikmalarini shakllantirish;
- Viloyatdagi fermer xo'jaliklari va mahalla fuqoralar yig'ini vakillari orasida turistlarni qabul qilish va ularga servis xizmati ko'rsatishda aholiga o'rgatadigan malakali kadrlarni tayyorlash;
- Mahalliy aholi va viloyatdagi alohida qo'riqlanadigan hududlar hamda turizmni rivojlantiruvchi organlar o'rtasida o'zaro aloqa va qo'llab quvvatlash mexanizmlarini shakllantirish;
- Viloyatdagi mahalliy organlar, fermerlar uyushmasi, qishloq xo'jaligi boshqarmalari, tabiatni muhofaza qilish, o'rmonchilik va boshqa shu kabi ma'muriy organlar bilan o'zaro ko'maklashuv markazlari ashkil qilish.
- Internet tarmog'idada muammosi mavjud qishloqlarda joylashgan uy mehmonxonalarida dam olgan sayyohlarni ro'yxatga olish muammolarini hal qilish;
- Jizzax viloyatining agroturistik XARITASini ishlab chiqish va uning mobil ilovalarini yaratish;
- Viloyatda agroturizmni rivojlantirish va uni tashviqot targ'ibot qilish, hamda agroturizm tashkil etilgan joylarda axborot tanishtiruv turlarini tashkil etish.

ADABIYOTLAR

1. Илашев А. Фан ютуклари ва илғорлар тажрибаси эл-юрт хизматида. Т. 2009 й.
2. Тухлиев Н. Абдуллаева Т. Экологический туризм: сухность, тенденции и стратегия развития. –Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006 .
3. Турובהва Х.Р. Агротуризмни ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятлари. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar Ilmiy elektron jurnali. № 6, noyabr-dekabr, 2019 yil.-155-161 б.
4. Азизкулов Б.Х. Кластер ёндошуви асосида агротуризмни ривожлантиришга инвестицияларни жалб қилиш хусусиятларини баҳолаш. Иқтисодиётда инновациялар.1 сон, 4 жилд.-40-48 б.
5. Қахҳоров О.С. Агротуризм Ўзбекистонда истиқболли йўналишлар бири сифатида ҳамда соҳа учун кадрлар тайёрлаш зарурияти. Science and Education Scientific Journal August 2021 / Volume 2 Issue 8 -642-655 б.
6. Норчаев А.Н. Қишлоқ туризми инфратузилмасини шакллантириш ва ривожлантириш имкониятлари. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. № 4, iyul-avgust, 2019 yil -208-215 б.
7. Санаева Л. Факторы развития экологического туризма в Джизакской области Молодой учёный Ежемесячный научный журнал. Казань (Россия). №12 (59) / 2013, С. 607, декабря 2013 года.
8. Санаева Л. Экологический туризм, его состояние по Джизакской области и меры по его улучшению. Научная дискуссия: вопросы математики, физики, химии, биологии Сборник статей по материалам XIII международной заочной научно-практической конференции . Москва. №1 (13) , С. 93, январь 2014 года.
9. Sanaeva L. Department of Jizzakh Province on ecotouristic region and the factors of usage Europäische Fachhochschule European Applied Sciences #3 – 2014 Stuttgart, Germany. № 3, page 10, March 2014.